

МОДЕЛЮВАННЯ ПОКАЗНИКІВ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

MODELING OF PROFITABILITY INDICATORS OF ACTIVITY OF THE SMALL ENTERPRENEURSHIP

У статті досліджено групи показників рентабельності господарювання. Наведено класифікацію підприємств для цілей бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, яка набула чинності з 01.01.2018 р. Проведено аналіз статистичних показників розвитку малого підприємництва в Україні (галузі «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність») за 2014-2016 рр. Запропоновано методику факторного аналізу показника чистої рентабельності сукупного капіталу для суб'єктів малого підприємництва, здійснено дослідження впливу факторів на його зміну в галузі «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» за 2015-2016 рр.

Ключові слова: суб'єкт малого підприємництва, рентабельність, результативний показник, факторний аналіз, чиста рентабельність сукупного капіталу.

В статье исследованы группы показателей рентабельности хозяйствования. Рассмотрена классификация предприятий для целей бухгалтерского учета и составления финансовой отчетности, которая вступила в силу с 01.01.2018 г. Проведен анализ статистических показателей развития малого предпринимательства в Украине (отрасли «транспорт, складское хозяйство, почтовая и курьерская деятельность») за

2014-2016 гг. Предложена методика факторного анализа показателя чистой рентабельности совокупного капитала для субъектов малого предпринимательства, проведено исследование влияния факторов на его изменение в отрасли «транспорт, складское хозяйство, почтовая и курьерская деятельность» за 2015-2016 гг.

Ключевые слова: субъект малого предпринимательства, рентабельность, результативный показатель, факторный анализ, чистая рентабельность совокупного капитала.

The groups of indexes of profitability of activity are investigational in the article. The classification of enterprises for the aims of accounting and stowage of the financial reporting, that was entered into by 01.01.2018, is given. The analysis of statistical indexes of development of small enterprise in Ukraine (industries are a «transport, ware-house economy, postal and courier's activity») for 2014-2016 was conducted. Methodology of factor analysis of index of net profitability of the total equity is offered for small business entities, research of influence of factors on his change in industry «transport, ware house economy, postal and courier's activity» for 2015-2016 is carried out.

Key words: small entrepreneurship, profitability, effective index, factor analysis, net profitability of the total equity.

УДК 330.4:338.314:334.012.64

Тютюнник С.В.

к.е.н., доцент,

Полтавська державна аграрна академія

Тютюнник І.Ю.

студент

Полтавська державна аграрна академія

Постановка проблеми. Розвиток малого підприємництва в Україні зумовлює необхідність подальших досліджень щодо питання оцінювання ефективності їх фінансово-господарської діяльності та пошуку шляхів підвищення прибутковості. Рентабельність є одним із показників ефективності виробництва та реалізації продукції (робіт, послуг). Вона характеризує рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі виробництва. Питанням дослідження ефективності діяльності суб'єктів малого підприємництва галузі «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» приділено недостатньо уваги, особливо дослідженням впливу чинників на зміну показників рентабельності капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теорії та практики аналізу показників рентабельності зробили такі науковці, як В. Г. Андрійчук, Ф. Ф. Бутинець, О. М. Гриньова, К. В. Ізмайлова, Г. Г. Кірейцев, В. О. Подольська, С. Ф. Покропивний, П. Я. Попович, Г. В. Савицька, М. Г. Чумаченко та інші.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз статистичних показників розвитку малого підприємництва в Україні (галузі «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська

діяльність») за 2014-2016 рр., дослідження впливу факторів на зміну показника чистої рентабельності сукупного капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суб'єкти малого підприємництва створюються з метою одержання позитивного фінансового результату (прибутку), який є виміром ефективності їх господарської діяльності та запорукою подальшого функціонування.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень» з 01.01.2018 р. змінюється класифікація підприємств для цілей бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності [1]. Зміни, які були внесені до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо класифікації підприємств для цілей бухгалтерського обліку, узгоджуються з положеннями Директиви ЄС № 2013/34/ЄС та Міжнародними стандартами фінансової звітності.

Малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вар-

тість активів – до 4 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 мільйонів євро; середня кількість працівників – до 50 осіб [1].

Для характеристики ефективності фінансово-господарської діяльності суб'єктів малого підприємництва, оцінювання раціональності здійснених господарських операцій використовують показники рентабельності.

Рентабельність – це відносний економічний показник, що характеризує ефективність виробництва та розраховується як відношення прибутку до витрат, тобто є нормою прибутку. Показники рентабельності визначають прибутковість підприємства з різних позицій і формуються у групи від-

повідно до інтересів всіх учасників фінансово-економічного процесу та ринкового обміну [2].

Рентабельність господарювання характеризується системою показників, які доцільно об'єднати у три групи (табл. 1) [3, с. 285-288; 4, с. 235-236].

Розвиток суб'єктів малого підприємництва є одним з найперспективніших напрямів створення конкурентного ринкового середовища економіки України. За даними Державної служби статистики України [5] проведено аналіз статистичних показників розвитку малого підприємництва в Україні (галузі «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність») за 2014-2016 рр. (табл. 2).

Таблиця 1

Характеристика груп показників рентабельності господарювання

Групи показників	Приклади показників рентабельності
Показники, що характеризують окупність витрат, інвестиційних проектів	<ul style="list-style-type: none"> – рентабельність (окупність) витрат; – рентабельність інвестиційних проектів – рентабельність продукції; – загальна рентабельність окремих видів діяльності; – чиста рентабельність окремих видів діяльності.
Показники, що характеризують рентабельність реалізації (базуються на доходному підході)	<ul style="list-style-type: none"> – загальна рентабельність реалізації продукції; – чиста рентабельність реалізації продукції; – рентабельність доходу від операційної діяльності.
Показники, що характеризують доходність капіталу та його частин	<ul style="list-style-type: none"> – рентабельність основних засобів; – рентабельність оборотних активів; – рентабельність виробничих ресурсів; – рентабельність трудових ресурсів; – рентабельність усіх ресурсів; – рентабельність капіталу (майна); – рентабельність власного капіталу; – рентабельність перманентного капіталу; – рентабельність власного оборотного капіталу; – рентабельність авансованого капіталу; – коефіцієнт окупності сукупного капіталу і власного капіталу; – коефіцієнт окупності власного капіталу; – період окупності сукупного капіталу; – період окупності власного капіталу.

Таблиця 2

Аналіз статистичних показників розвитку малого підприємництва в Україні (галузі «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність») за 2014-2016 рр.

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Відхилення (+, -) 2016 р. від 2014 р.	
				абсолютне	відносне, %
Кількість підприємств, од.	13757	14007	12594	-1163	-8,5
У % до загальної чисельності підприємств	92,3	92,5	91,8	-0,5	x
Сукупний капітал, млн. грн	44243,1	61377,2	136650,7	+92407,6	у 3,1 р. б.
Непокритий збиток, млн. грн	-19387,3	-24415,9	-21404,0	-2016,7	+10,4
Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн	-10142,7	-8851,9	-870,0	+9272,7	-91,4
% підприємств, як одержали прибуток до загальної кількості підприємств	63,6	71,7	72,1	+8,5	x
Чистий збиток, млн. грн	-10382,1	-9187,5	-1272,4	+9109,7	-87,7
% підприємств, як одержали прибуток до загальної кількості підприємств	62,6	71,3	71,6	+9,0	x
Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств, %	-18,8	-10,8	1,7	+20,5	x
Рівень збитковості усієї діяльності підприємств, %	-23,2	-15,7	-2,2	+21,0	x
Загальна збитковість сукупного капіталу, %	-23,3	-16,8	-0,9	+22,4	x
Чиста збитковість сукупного капіталу, %	-23,8	-17,4	-1,3	+22,5	x

Таблиця 3

Вихідна інформація для факторного аналізу показника чистої рентабельності сукупного капіталу малих підприємств в Україні (галузі «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність») за 2015-2016 рр.

Показник	Умовне позначення	2015 р.	2016 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Чистий збиток, млн. грн	П	-9187,5	-1272,4	+9109,7	-87,7
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), млн. грн	ЧД	39950,9	49041,9	+9091,0	+22,8
Середньорічна вартість капіталу, млн. грн	К	52810,2	99014,0	+46203,8	+87,5
Чиста збитковість сукупного капіталу, %	PK	-17,4	-1,3	+16,1	×
Збитковість реалізації, %	PP	-23,0	-2,6	+20,4	×
Коефіцієнт обертання капіталу	KOK	0,756	0,495	-0,261	-34,5

Проведений нами аналіз статистичних показників дозволив сформулювати такі висновки. Кількість малих підприємств галузі «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» за 2014-2016 рр. скоротилася на 1163 од. (8,5%). У результаті цього відсоток даних підприємств у загальній чисельності зменшився з 92,3% у 2014 р. до 91,8% у 2016 р. Сукупний капітал збільшився на 92407,6 млн. грн, тобто в 3,1 раза, водночас негативним є зростання непокритого збитку на 2016,7 млн. грн (10,4%).

Спостерігається позитивна динаміка показників фінансових результатів та рентабельності (збитковості). Хоча діяльність суб'єктів малого підприємництва в Україні залишається збитковою, проте сума чистого збитку в 2016 р. порівняно з 2014 р. скоротилася на 9109,7 млн. грн, або 87,7%. Відсоток підприємств, які одержали чистий прибуток, у загальній чисельності підприємств підвищився з 62,6 у 2014 р. до 71,6 у 2016 р.

У 2014 р. рівень збитковості операційної діяльності становив 18,8%, а в 2016 р. рівень рентабельності – 1,7%. Рівень збитковості усієї діяльності підприємств, загальної та чистої збитковості сукупного капіталу знизився відповідно на 21,0; 22,4 та 22,5 в. п.

Таким чином, за 2014-2016 рр. спостерігається позитивна динаміка статистичних показників розвитку малих підприємств галузі «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність».

Для з'ясування характеру впливу факторів на зміну результативного показника чистої рентабельності сукупного капіталу побудуємо таблицю вихідної інформації (табл. 3) та використаємо спосіб ланцюгових підстановок.

Модель факторного аналізу показника чистої рентабельності сукупного капіталу:

$$PK = \frac{П}{К} \times 100 = \frac{П \times ЧД}{К \times ЧД} \times 100 = \frac{П}{ЧД} \times 100 \times \frac{ЧД}{К} = PP \times KOK. \quad (1)$$

Отже, на зміну чистої рентабельності сукупного капіталу впливають два фактори:

- 1) рентабельність реалізації (PP);
- 2) коефіцієнт обертання капіталу (KOK).

За даними табл. 3 розраховуємо умовний показник чистої рентабельності сукупного капіталу, %:

$$PK_{ум} = PP_1 \times KOK_0; \quad (2)$$

$$PK_{ум} = -2,6 \times 0,756 = -2,0.$$

Загальна зміна (+,-) чистої рентабельності сукупного капіталу, процентних пунктів:

$$\Delta PK = PK_1 - PK_0, \quad (3)$$

$$\Delta PK = -1,3 - (-17,4) = +16,1,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) рентабельності реалізації:

$$\Delta PK_{PP} = PK_{ум} - PK_0; \quad (4)$$

$$\Delta PK_{PP} = -2,0 - (-17,4) = +15,4;$$

2) коефіцієнта обертання капіталу:

$$\Delta PK_{KOK} = PK_1 - PK_{ум}; \quad (5)$$

$$\Delta PK_{KOK} = -1,3 - (-2,0) = +0,7.$$

Отже, зниження чистої збитковості сукупного капіталу з 17,4% у 2015 р. до 1,3% у 2016 р. (на 16,1 в. п.) пояснюється впливом таких факторів. За рахунок скорочення показника збитковості реалізації на 20,4 в. п. чиста збитковість сукупного капіталу знизилася на 15,4 в. п. Водночас зменшення коефіцієнта обертання капіталу на 0,261 (34,5%) забезпечило зниження чистої збитковості сукупного капіталу на 0,7 в. п. Таким чином, зниження збитковості реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) мало головний вплив на позитивну динаміку ефективності використання сукупного капіталу.

Висновки з проведеного дослідження.

З 01.01.2018 р. малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – до 4 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 мільйонів євро; середня кількість працівників – до 50 осіб. Для характеристики результатів діяльності суб'єктів малого підпри-

емництва використовують показники рентабельності, які об'єднані у три групи: показники, що характеризують окупність витрат, інвестиційних проектів; показники, що характеризують рентабельність реалізації (базуються на доходному підході); показники, що характеризують доходність капіталу та його частин.

За результатами аналізу статистичних показників розвитку малого підприємництва в Україні (галузі «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність») за 2014-2016 рр. спостерігається їх позитивна динаміка. Так, зокрема, сукупний капітал зріс на 92407,6 млн. грн (у 3,1 раза), чистий збиток скоротився на 9109,7 млн. грн (87,7%). Частка підприємств, які одержали чистий прибуток, у загальній чисельності підприємств зросла з 62,6 у 2014 р. до 71,6 у 2016 р.

За результатами факторного аналізу показника чистої рентабельності сукупного капіталу малих підприємств галузі «транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» спостерігається зниження чистої збитковості сукупного капіталу з 17,4% у 2015 р. до 1,3% у 2016 р. (на 16,1 в. п.), що обумовлено переважно зниженням збитковості реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень» № 2164-VIII від 05 жовтня 2017 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Бочкарьова Т.О., Кулинич Р.О., Пігуль Н.Г. Показники рентабельності підприємств різних галузей різних галузей України та шляхи підвищення їх рівня. Економіка і суспільство. 2017. № 10. С. 188-193.

URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-10/17-stati-10/1055-bochkarova-t-o-kulinich-r-o-pigul-n-g>.

3. Подольська В.О., Яріш В.О. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 448 с.

4. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Частина II. 2-ге вид., перероб. і доп. Полтава: РВВ ПДАА, 2014. 394 с.

5. Державна служба статистики України. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва: статистичний збірник. – Київ: Державна служба статистики України, 2017. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro bukhgalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini» shchodo udoskonalennia deiakykh polozhen» # 2164-VIII vid 05 zhovtnia 2017 r. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Bochkarova T.O., Kulynych R.O., Pihul N.H. (2017) Pokaznyky rentabelnosti pidpriemstv riznykh haluzei riznykh haluzei Ukrainy ta shliakhy pidvyshchenia yikh rivnia [Indexes of profitability of enterprises of different industries of Ukraine and ways of increase of their level]. Ekonomika i suspilstvo, no 10, pp. 188-193. URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-10/17-stati-10/1055-bochkarova-t-o-kulinich-r-o-pigul-n-g> (in Ukrainian).
3. Podolska V.O., Yarish V.O. (2007) Finansovyi analiz [Financial analysis]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, pp. 448 (in Ukrainian).
4. Tiutiunnyk Yu. M. (2017) Finansovyi analiz [Financial analysis]. Chastyna II. 2-he vyd., pererob. i dop. Poltava: RVV PDAA, pp. 394 (in Ukrainian).
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017) Diialnist subiektiv velykoho, serednoho, maloho ta mikro-pidpriemnytstva [Activity of large, middle-size, small and micro-enterepreneurship entities], Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Tiutiunnyk S.V.Candidat of Economic Sciences, Docent
Poltava State Agrarian Academy**Tiutiunnyk I.Yu.**Student
Poltava State Agrarian Academy

MODELING OF PROFITABILITY INDICATORS OF ACTIVITY OF THE SMALL ENTERPRENEURSHIP

Development of small entrepreneurship in Ukraine predetermines the necessity of further researches in relation to the question of evaluation of efficiency them financially-economic activity and search of ways of increase of profitability. Small entrepreneurship are created with the aim of receipt of positive financial result (profit) that is measuring of efficiency them economic activity and by the mortgage of the further functioning.

In accordance with the Law of Ukraine «On making alteration in Law of Ukraine «On a accounting and financial reporting in Ukraine» in relation to the improvement of some positions» from 01.01.2018 classification of enterprises changes for the aims of accounting and stowage of the financial reporting. Small are enterprises, that does not answer criteria for micro-entrepreneurship entities and the indexes of that upon the date of stowage of the annual financial reporting for a year that is preceded current, answer at least two from such criteria: a book value is a to 4 million euro; a net profit from realization of products (commodities, works, services) is a to 8 million euro; the average amount of workers is to 50 persons.

Profitability is a relative economic indicator that characterizes efficiency of production and settles accounts as attitude of income toward charges, it is the norm of income. For description of efficiency of financially-economic activity of small entrepreneurship, evaluation of rationality of realizable economic operations entities use the indexes of profitability, that is incorporated in three groups in accordance with interests of all participants of financial and economic process and market exchange: indexes, that characterize recouplement of charges, investment projects; indexes that characterize profitability of realization (are based on profitable approach); indexes that characterize a return on equity and its parts.

Development of small entrepreneurship is one of the most perspective directions of creation of competition market environment of economy of Ukraine. For 2014-2016 there is a positive dynamics of statistical indexes of development of small enterprises of industry «transport, ware-house economy, postal and courier's activity». Yes, in particular, the total equity grew on a 92407,6 million hrn., a net loss grew short on a 9109,7 million hrn. (a 87,7%). Part of enterprises that got a net income, in the general quantity of enterprises grew from 62,6 in 2014 to 71,6 in 2016.

For finding out of character of influence of factors on the change of effective index of net profitability of the total equity a factor analysis was conducted. On results research of decline of unprofitableness of realization of products (commodities, works, services) has main influence is on the positive dynamics of efficiency of the use of the total equity.